

Козак мамай і ключі від раю

Артем Вишневський

Джерело: Портал сучасної драматургії [ukrdramahub](http://ukrdramahub.com)

КОЗАК МАМАЙ І КЛЮЧІ ВІД РАЮ

(лялькова містерія)

Дійові особи:

пан Купа*

Однокрил*

Калина (донька Купи)

коваль Іванко

Кобзар (він же апостол Петро)

Бог

Козак Мамай

Песик Ложка (пес Мамає)*

Кінь Грива (кінь Мамає)

Шинкарка (вона ж Смерть)

Спудей 1

Спудей 2

Хор

Солдати Однокрила

Населення Батурина

1.

З проектора на сцену: Україна кінця XVII (панорама зверху)....

Хор: Се було тоді, коли ще мого батька не було... Й батька мого батька ще не було... і дід мого прадіда навряд чи щось розповів би вам... Як же йому це зробити, коли ви мали народитися аж через три сотні років... Небесній канцелярії ніколи було навіть когось планувати, — бо й так народу розвелось багацько: зникли ключі від Раю, і нікого на Той Світ не пускали... Навіть Смерті боялися перестали...

Бій дзвону з церкви – північ.

Панорама зупиняється на місті Батурин (так і написано – "Батурин"). Проектор вимикається.

Зсередини міста Батурин. Перед великими важкими міськими воротами нервово снує пан Купа. Подивився у бік церкви – лякається удару дзвону.

Купа: (шепоче) ...Де ж вони?.. Однокрил обіцяв до опівночі... Він мене нагородить... Я – пан Купа. А стану – сотник Купа!.. Ні, краще – полковник Купа!.. А потім і гетьман Ку... А який з цього Однокрила гетьман? Півроку тримати місто в облозі... У нього вже півармії розбіглося, а решта – заледве животиє... (перекривляє Однокрила) Ключі йому від міста знайди!... І звідки тільки вони взялись у Шинкарки?

Як спогад, з'являється Шинкарка.

Шинкарка: Ці ключі особливі. Ними можна відімкнути будь-які двері... Навіть райські...

Купа труснув головою – видіння зникає

Купа: *(притишено, злякано)* А може вона – відьма?!.. *(відкинувши страх)* Та хоч і так! Я їй нічого не обіцяв... Ех, і розумний ти, Купо, все-таки: міську сторожу відпочивати послав... "Сам на варті постою", — мовляв... *(сміється)* *(раптом затинається, почувши зліва кроки)* *(злякано)* Хто тут?!

Зліва з'являється Калина, тримаючи на рушнику хліб-сіль.

Калина: *(з претензією)* І навіщо мені це опівночі хліб-сіль до міських воріт нести?!

Купа: *(полегшено)* Уфффф... *(оговтавшись, ніби грізно)* Ярино, цить! Батька слухатись треба!.. Бо розбалував! Краще тобі мого гніву не бачити...

Калина: *(покійно)* Вибач, батьку... *(починає сміятися)* Ой, налякав...

Раптом міські ворота розчиняються і з криками, барабанним боєм, цоркочучи зброєю урочисто входить військо Однокрила, – іграшкові дерев'яні солдатики різних епох, — лише у людський зріст.

Військо Однокрила: *(пісня)*

Біжиш?!.. Лови!.. Втомились ноги?!..

Від нас втекти – то марна справа!

Добро і совість – геть з дороги!

Цікавить нас одна лиш слава!

Без серця ми і без душі,

І кров не стигне нам у жилах.

Хоч скаже кожен: "Як живі...", –

Та нас із дерева зробили...

На центр виходить Однокрил.

Однокрил: *(грізно)* Зброю – відібрати, хто чинитиме опір – до в'язниць влаштувати... Ми, Однокрил Перший, Гетьман України, Правобережної і Лівобережної, грізний заступник віри православної і люду посполитого, великий хранитель звичаїв прадавніх,.. словом... наказуємо Нас поважати, прославляти і віднині вважати батьком рідним, — тобто в усьому слухатись і ні в чому не перечити.

Купа: *(падаючи навколішки, завиваючи)* Нарешті прийшов наш славний лицар! Єдина надія землі української! Єдиний порятунок... Батьку Однокриле,..

Калина: Тату, ти чого?! Він же самозва...

Купа: *(кричить)* Мовчати! *(до Однокрила)* Це моя донька Калина. Дурна ще, але гарнішої у всій Україні годі знайти.

Однокрил: *(оглядаючи Калину)* Щось вона не надто радісна...

Купа: *(знервовано засміявшись)* То вона розгубилася, побачивши вашу красу і велич. Навіть забула, що хліб-сіль принесла вас привітати...

Калина: *(з відразою)* Тьху! Ото якраз гарна пара! Донька зрадника і жених-самозванець!..

Однокрил: *(розгнівано)* Це я – самозванець?!

Купа: *(труситься від страху, намагається виправдатись)* Це давній український звичай: дівчина тричі відмовляє майбутньому чоловіку, щоб перевірити його почуття...

Однокрил: *(до Купи)* А ти хто такий?

Купа: Це я передав вам ключі від міста. *(рекомендується)* Купа... Пан Купа... Забули? Купа я...

Однокрил: *(ніби не розуміє)* Яка купа? Купа чого? *(регоче, військо теж)*

Купа: *(затинаючись)* Просто пан Купа... Ключі від міста...

Однокрил: *(пересміявшись, задоволений зі свого жарту)* Та згадав я тебе... Побачимо... Завтра зранку зайду у гості. Готуйся. *(потягуючись)* Ох, і втомився ж я... Піду посплю,.. тобто подумаю про долю України... Ворота зачинити! Варта!

Однокрил з військом виходить.

Купа: *(до Ярини)* Я ж для тебе стараюсь!

Калина: У мене вже є коханий. Іванко.

Купа: Хто?! Цей хлопчисько-ковалик?! Не пара він тобі! І все одно буде по-моєму! Марш додому!

Купа, підганяючи Калину, виходить.

2.

За міською брамою Батурина на дорозі сидить сліпий кобзар.

Кобзар: *(поступово до співу приєднується Хор)*

Всі Покою щиро прагнуть

Та не в єден гуж всі тягнуть

Той направо, той наліво а все браття, то-то диво.

Не маш любви, не маш згоди,

Од Жовтої взявши води,

През незгоди всі пропали – самі себе звоювали.

Гей, братища, пора знати,

Що не всім нам панувати,

Не всім дано теє знати, як речима керувати.

Пчілка бідна матку знає

І оної послухає,

Жжалься Боже України, що не в купі має сини.

Ліпше було не родити, нежлі в таких бідах жити,

Зо всіх сторон ворогують, огнем мечем руїнують. *

Бог: *(спочатку грізно, потім – примирливо)* Петро! Петро, ти чого голосиш?

Петро: Неправильно усе це, Боже. Невже не бачиш?

Бог: Апостоле Петре, не твоє це діло мене судити!.. Думає, пройдешся по землі, розуму наберешся, — а ти, натомість, сам лиха накоїв.

(можна, у вигляді пісні) Ключі від Раю загубив?

Петро: У мене їх обманом вкрали...

Бог: Ти справедливості хотів?

Петро: Зв'язали і в сліпці послали...

Бог: Чому ж ти не в місті? Народ не гуртуєш?

Петро: Куди мені, Боже? Кажу, — ти не чуєш...

Зайшов Однокрил, — і ворота закрили,

мене ж, наче лантух, за них посадили.

Сказали: "Поткнуся у місто іще —

То ноги зрубають по саме плече".

Бог: Шкода тебе, Петре. Але що вдієш?.. Сам заварив — тепер розжовуй. Без ключів — не повертайся, — сам розумієш... А світ на Україні не закінчується. Досить мені лясати. Нехай тобі твій Мамай допоможе.

Петро: Його й чекаю...

Бог: Ну, тоді...

Залітає сокіл.

(з усміхом) Бог тобі в поміч...

Петро: *(теж з усміхом)* Побачимось...

Хор: Козака Мамаю вже тоді ніхто малим не пам'ятав. Кілька сотень років гуляв він по Цьому Світу. Смерть його вже й не шукала, — а кому до вподоби щоразу в дурнях зоставатися...

Інтермедія про козака Мамаю і Смерть

Серед степу під дику яблунькою, обіпершись на неї спиною, сидить козак Мамай, на бандурі грає. Підходить Смерть.

Смерть: Це ти Мамай?

Мамай: Кажуть, що я...

Смерть: Хто каже?

Мамай: Люди... А як не скажуть, то збрешуть... От візьмімо мого батька. Посадив грушу, — а вирости яблука.

Смерть: Як це на груші яблука?

Мамай: А хто сказав, що на груші? Вона того року не дала урожаю, а дві яблуньки, що поряд росли, — от вродили, так вродили. Усе село три роки підряд тільки на цьому й жило.

Смерть: З двох яблуньок три роки?

Мамай: Та ні. З яблуньок лише рік. А от коли вродили три груші...

Смерть: Так... Я вже забула, чого прийшла...

Мамай: Може, за яблуками?

Смерть: Ні.

Мамай: Тоді за грушами?

Смерть: Забрати тебе, Мамаю, прийшла. Смерть я.

Мамай: То забирай. Тільки от не знаю, що робити... Не можу я просто так піднятися і піти.

Смерть: А що сталось?

Мамай: Розумієш, на цій яблуньці усе небо тримається. Якщо відійду, — воно разом з деревом впаде і весь люд на землі загине.

Смерть: То й що?

Мамай: Не буде кому тебе боятись.

Смерть: То хай хтось інший потримає.

Мамай: Інший козак аж за три дні на зміну має прийти. Може, зачекаєш?

Смерть: Ні, Мамаю. Знаю я тебе... Не перший раз, усе-таки, бачимось... За три дні ти ще якусь відмовку знайдеш... Давай, краще, я підпру її, а ти швидко збігаєш за зміною.

Мамай: Навіть не знаю... Коли щось, то з мене потім спитають. Може, сама сходиш?

Смерть: Та хто ж мене послухає?

Мамай: Ну, добре... Тільки міцно тримай.

Смерть: (*підперши яблуньку*) Ось так. А ти дивись, Мамаю, бо не повернешся - відпущу яблуньку. Усі згинуть. Все одно до мене прийдеш, але вже з гріхом великим.

Мамай: (*сідає на коня*) Я тільки на Січ зганяю, а там ще зміну знайти треба, може вона десь у поході...

Смерть: Та скачи вже! І пам'ятай: у тебе одна доба, а далі - не мій клопіт.

Мамай: Тоді не прощаюсь.

Мамай на коня - і поскакав.

Смерть: (*побачивши бандуру під деревом, тихо*) А ми з бандурою тут тебе почекаємо...

Смерть підпирає яблуньку.

Хор: Доба минула, друга вже

До решти витікає...

А Смерть все підпира плечем.

А Мамаю - немає.

Смерть: Що, сучий сину, думав ти

Отак мене здурити?

Ніхто не здатен утекти

Від Смерті й далі жити.

Хор: І скок! від дерева убік,.. —

Воно й не ворухнулось.

Смерть: (*розчаровано*) Отак! Він знов від мене втік!

(*вперто*) Ні! Я його позбулась!

Хор: Себе переконала Смерть,

Що Мамаю згубила.

Так легше їй, — втомилась вщерть,

Не мала більше сили.

3.

Козак Мамай і Петро перед ворітьми у Батурын.

Кобзар: Чому так довго?

Мамай: Бо мати батька до одруження попросили зачекати... Доброї ночі, кобзарю... Не спиться?

Кобзар: І ти, козаче, здоров будь. Однокрил місто захопив.

Мамай: Це той самий, що його Мамай знічев'я намалював на стіні зруйнованої церкви, — а той взяв та й ожив?

Кобзар: Той самий.

Мамай: А Бог потім розсердився за це на Мамая, бо той мовляв і себе таким чином у творці записав?

Кобзар: Було колись...

Мамай: А ще, кажуть, апостола Петра, який Мамая захищав, Бог на землю відіслав, щоб розуму набирався...

Кобзар: Як не брешуть, то правду кажуть...

Мамай: А Однокрил тепер місто Батурином силою захопив?

Кобзар: Захопив, хай йому грець!

Мамай: То чого ж ми з тобою тут розбалакалися?! Треба людей рятувати...

Кобзар: Не словом, а ділом!

Мамай: Пішли! Я знаю таємний шлях.

Кобзар: Пішли, коли не жартуєш.

Мамай і Петро бредуть уздовж мурованої огорожі міста Батурина. Упродовж їхньої подорожі місяць поволі заходить...

Трохи згодом.

Кобзар: Козаче, нам ще далеко?

Мамай: Ближче, ніж було...

Кобзар: Тоді стій!

Мамай зупиняється. Петро б'є козака по обличчю.

Песик Ложка: (заводиться) Агов! Ти чого? Ти за що? Зараз як...

Кінь Грива: (до Песика Ложки) Мовчи...

Кобзар: Тепер пішли.

Мамай і Петро йдуть далі. Місяць далі заходить.

Трохи згодом

Мамай: Тепер і ви зупиніться.

Песик Ложка: (загрозово) Ой, дарма ти, старий, козака обидив...

Петро зупиняється.

Мамай: (до Кобзаря) А гарна у вас бандура. На мою колишню схожа.

Кобзар: (хитро всміхаючись) Я її у шинкарки відкупив.

Мамай: (кивнувши) А давайте ще раз.

Петро знову б'є козака.

Знову йдуть уздовж огорожі Батурина. Місяць заходить – сонце сходить.

Мамай: Здається, прийшли.

Мамай, Кобзар, Песик Ложка і Кінь Грива зупиняються перед тими самими

воротами у місто (вони обійшли навколо Батурина).

Півень запів - ворота розчинились. Біля воріт - варта.

Мамай: *(кланяється Петру)* Дякую, батьку, що навчили зі старшими розмовляти.

Кобзар: На здоров'я.

Варта: Хто такі?

Мамай: Один - сліпий, другий — зрячий. І навпаки.

Варта: Куди?

Мамай: До Однокрила. Свою шану виказати.

Варта: Проходьте.

Мамай, Кобзар, Песик Ложка і Кінь Грива заходять у місто.

Один з Варти: *(до Другого з Варти)* Що значить "і навпаки"?

Другий з Варти: Це значить "кожен з них одночасно і сліпий, і зрячий".

Один з Варти: *(ніби зрозумів)* Аааааа... Так би й сказали... А то "і навпаки"...

4.

Базарна площа міста Батурин. Населення зібралось подивитись на виставу приїжджих спудей. Шум, гамір...

Спудей 1: Люд посполитий, вас вітають

Спудеї з Києва, столиці.

Спудей 2: Хай зло і чванство ідуть гаєм,

Ми ж пропонуєм веселиться.

Спудей 1: "Твоє життя, —

Спудей 2: Сказав баран, —

Спудей 1: Дешевшим тої редьки буде".

Спудей 2: Кажу: "Як з кізяка є пан,

То й з редьки, може, виб'юсь в люди".

(сміх юрби)

Спудей 1: А ще привезли ми до вас

Не борщ, горілку або квас,

Спудей 2: А те, що сум приводить в сказ, —

Спудей 1 і 2: *(разом)* Мелодій ритми. Три! Два! Раз!

Раптово базарну площу заповнює енергійна танцювальна музика.

Із натовпу наперед виходить Калина. Роззирається... Біля неї стоїть віз. Підбігає Іванко.

Іванко: Ярино!

Калина: Іванко!

Калина і Іванко швидко обіймаються.

З юрби виходять Мамай, Кобзар, Песик Ложка і Кінь Грива. Дивляться на закоханих.

Песик Ложка: *(до Коня)* Коню, ти ще замалий на таке дивитись.

Кінь Грива: А я й не дивлюсь. Просто цікаво стало, куди це ти так витріщився.

Мамай: Гарні діти! Ех, було б мені на сотню років менше...

Кобзар: Однокрила тут, здається, немає... Чому зупинились?

Мамай: Та йдемо вже...

Мамай, Кобзар, Песик Ложка і Кінь Грива знову повертаються до юрби.

Іванко і Калина повільно відступають одне від одного.

Іванко: Зіронько моя єдина!

Калина: Соколе мій ясний!

Калина і Іванко знову поривисто обіймаються. Розходяться.

Знову кидаються одне до одного.

Іванко: Рибонько...

Калина: Зачекай, я маю тобі щось сказати.

Іванко: Що?

Калина: Ой! Забула!

Іванко: Тоді продовжимо... *(знову кидається обійматись)*

Збоку виходить пан Купа. Він шукає Калину.

Купа: *(кличе)* Ярино! Ярино!

Калина: *(до Іванка)* Ой! Мій батько! Мерщій ховайся під віз!

Іванко залазить під воза. Але він парубок такої статури, що швидше віз лежить на ньому, ніж він під ним.

Купа: *(побачивши Калину)* Ось ти де! Що тут робиш?

Калина: *(затинається)* Я... Я...

Купа: Я ж наказав: "З дому нікуди не виходити!" Що, виглядаєш свого Іванка? *(роззирається на сторони)*

Калина: Прийшла на виставу подивитись.

Купа: Дивись-дивись... Недовго їм ще виступати. Я вже повідомив, куди слід.

Калина: Тату!

Купа: А тобі потрібно до весілля готуватись!

Калина: Не піду заміж за Однокрила! Бридкий він мені!

Купа: *(киває)* Бридкий. А ти уяви, що не з ним, а з його багатством і владою шлюб береш! А Іванко твій - голодранець!

Калина: Я його кохаю.

Купа: А вийдеш за Однокрила.

Калина: А я Іванка все одно кохаю.

Купа: А вийдеш заміж все одно за Однокрила. Інакше - не жити твоєму Іванку. Зловимо і на кіл посадимо. *(регоче, задоволений зі своєї вигадки)* Ото буде вистава! Ану мерщій додому!

Іванко намагається вилізти з-під воза...

Калина: *(плаче)* Тату-у-у!..

Купа і Калина, яку він підганяє, вибігають із площі.

До Іванка, який намагається вилізти з-під воза, підходить Шинкарка.

Шинкарка: О! Іванку, доброго дня!

Іванко: І вам доброго здоров'я, пані шинкарко!

Шинкарка: Що ти там забув?

Іванко: Та от... гроші під віз закотились...

Шинкарка: То давай допоможу... *(перевертає воза, звільняючи Іванка)*

Іванко, побачивши таку силу, піднімається шокований.

Шинкарка, нагнувшись у бік від Іванка, шукає у сіні. Той дивиться на її "спідницю".

Іванко: Гарна у вас... спідниця...

Шинкарка: *(розігнувшись)* Що?.. Так ось. Я їх тут знайшла. *(показує Іванку золотий гріш)*

Іванко: Це не моє.

Шинкарка: Шкода... Але що ж нам їх тут залишити? Поділимо порівну. Ти їсти хочеш?

У животі Іванка по-зрадницьки бурчить.

Іванко: *(намагаючись заглушити бурчання, кашляє)* Кахи-кахи! Ні...

Шинкарка: Тоді нагодуємо лише твій живіт. Не будь таким гордим, Іванку. Від хліба не відмовляються. Чи ти мені, може, зло замислив?

Іванко: Ні. Перепрошую, пані шинкарко.

Шинкарка: Ну, то пішли.

Шинкарка й Іванко одразу опиняються шинку.

Іванко: *(здивовано)* Як це ми одразу в шинку опинились?

Шинкарка: Бач, від голоду вже пам'ять втрачаєш... Їж, пий і не сумуй... Хіба ти бачиш тут когось зажуреного?

Іванко роззирається і одразу ж бачить інших людей. Вони співають українських народних сороміцьких пісень.

5.

На базарну площу, де спудеї усе ще грають енергійну танцювальну музику, виходять Козак Мамай та кобзар (апостол Петро).

Мамай: Тепер куди? Вперед, вправо чи, може, "наліво"?

Кобзар: *(піднявши до неба свої сліпі очі)* Це ти мене питаєш?.. Йдемо туди, куди кличе твоє серце.

Мамай: Серце кличе наліво.

Кобзар: У тебе що, серце нижче пупа?

Мамай: Зліва - шинок, - скрізь і завжди найліпше місце для усіляких балачок, осереддя чуток і пліток, ба навіть правду тут можна почути швидше, ніж іноді у деяких судах.

Кобзар: Пішли.

Кобзар та Мамай йдуть до шинку.

Кобзар: А ти у шинку коли-небудь був?

Мамай: Це ви мене питаєте?

Кобзар та Мамай сміються і заходять до шинку.

Песик Ложка: *(простуючи за Мамаєм до шинку; до Коня)* Та ми з Мамаєм у стількох шинках були, скільки ти вівса не з'їв! А ось коням у шинок - зась!

Перед песиком Ложкою двері шинку зачиняються.

Кінь Грива: Напевно, сьогодні собакам теж "зась"...

Песик Ложка: *(оговтавшись)* Ні, просто моя черга на дверях стояти. Іноді Мамай вартує, доки Песик Ложка у шинку гуляє, іноді – Песик Ложка охороняє... Ну, і чого ти іржеш?

Кінь Грива: Не іржу.

Песик Ложка: Іржеш.

Кінь Грива: Не іржу.

Песик Ложка: Коні – іржуть, — я читав.

Кінь Грива: Не читав.

Песик Ложка: Читав.

Кінь Грива: Не читав.

Песик Ложка: Ні, не іржеш. Бо ти не кінь. Ти – осел. Впертий осел!

Кінь Грива: Кінь.

Песик Ложка: Осел.

Кінь Грива: Приємно познайомитись. А я – кінь!

Песик Ложка вие.

6.

Шинок. За столиком сидить п'яленький Іванко.

Іванко: *(співає українську народну)* Чорнії брови, карії очі,

Темні, як нічка, ясні, як день,

Очі, ви, очі, очі дівочі,

Де ви навчилися зводить людей?..

Підходить Шинкарка.

Шинкарка: Гарний голос маєш, Іванку.

Іванко: Хоча б щось маю. Але й його, напевно, зараз проп'ю. А ти хто?

Шинкарка: Доля твоя, козаче.

Іванко: А я хто?

Шинкарка: Любчик мій.

Шинкарка починає цілувати Іванка.

Заходять Мамай і Кобзар.

Мамай, побачивши сцену, кидається до них, відтягує Іванка.

Мамай: *(струсонувши Іванка за плечі)* Ти що, вражий сину, одній обіцяєш, а у пазуху іншої руки пускаєш?!

Шинкарка: *(вражено, впізнавши Мамая)* Козак Мамай?!

Іванко: *(приходячи до тями)* Козак Мамай?! *(схиляє голову)* Дякую, батьку, що від гріха зупинили. А тепер закінчуйте справу, вбийте, бо долі я не суперник. Калина – багата, а у мене тільки совість та сумління чисте. Тепер же і це згубив.

Мамай: Більшого багатства, ніж справжнє кохання, немає.

Іванко: *(ніби не чує Мамая)* Мою Калину батько за Однокрила заміж віддає...

Шинкарка: Тепер від мене ніхто не втече.

Шинок перетворюється на Пекло, Шинкарка – на Смерть, а Кобзар, — що стояв збоку біля дверей, і про якого усі вже забули, на апостола Петра.

Петро заступає дорогу Смерті.

Петро: Куди це ви зібралися, пані Шинкарко?

Смерть: Геть з дороги, Петре! Тут не твоя господа! А як заблудився, то шлях додому враз допоможу знайти!

Петро: Що ж... Давно мене там не бачили. Зрадіють, напевно. Попросять новини розповісти. Я й повідаю, як одна шинкарка ключі від Раю у мене вкрала...

Смерть: *(ніби зласкавилась)* Не поспішай так. Погостюй. Не знати, чи ще й збачимось. Я тільки кілька справ владнаю і до тебе... *(намагається підійти до Мамає і Іванка)*

Петро: *(завертає її)* Нема коли мені. Сама знаєш, люди чекають... Ще ворота зламують...

Смерть: *(роздратовано)* Добре. Влаштую я вам зустріч з Однокрилом... *(знову намагається дістатися до Іванка і Мамає)*

Петро: А поки що, зроби ласку, не займай їх...

Смерть: Я зачекаю. Все одно... рано чи пізно... *(стукає косою об землю)*

Мамає та Іванко, вирячивши очі, сидять посеред шинку.

Іванко: Дідько його забирай! Раз у житті напився, — і одразу ж... *(до Мамає)* А, може, це – сон?

Мамає: То я тобі снюсь чи ти мені?

Іванко: Може, вщипнути одне одного?

Мамає: Що я тобі, курка, щипати надумав?!.. Завтра побачимо. Ранок вечора мудріший.

Мамає і Іванко лягають.

Трохи згодом.

Іванко: *(тремтячим голосом)* А якщо вже "завтра"?

Мамає: Головне, щоб не вчора. Бо якщо ти ще раз, як сьогодні, будеш заважати мені заснути... нацькую свого собаку.

Іванко: Це ви про песика Ложку? Чув про нього. Кажуть, страшна тварюка.

Мамає: Якщо не замовкнеш – ваше знайомство почнеться сьогодні ж.

Іванко: Добраніч.

Мамає: Добраніч.

Враз голосно б'ють дзвони.

7.

Шинок.

Гучно б'ють церковні дзвони.

Мамає і Іванко різко підскакують.

Іванко: *(роздивившись навкруг, полегшено)* Уф. Здається, не вчора. Бо тоді б я прокинувся...

Мамає: Твоє щастя, що прокинувся. Бо цей дзвін міг бути й за нами.

*Мамай і Іванко вибігають з шинку на базарну площу. Напроти – церква.
Песик Ложка, що лежав під дверима, і Кінь Грива (спав поряд) прокидаються.*

Песик Ложка: (весело махаючи хвостиком, швидко) Я не спав. Я не спав. Гарно охороняв. Ніхто не зайшов-не пройшов...

Кінь Грива: Півцарства за овес!

Повз шинок проходять двоє спудеїв.

Мамай: (до спудеїв) Що сталося? Чому б'ють дзвони?

Песик Ложка: (розчаровано) Ніякої вдячності...

Спудей 1: Велике свято. Однокрил,
Наш гетьман...

Спудей 2: ...самозванець...

Спудей 1: З донькою Купи захотів
Побратися. Поганець!

Спудей 2: Калина, кажуть, не в собі:
То в сміх, то хоче спати,
То одіж рве, то рветься в бій,
То кличе з неба мати.

Спудей 1: Та ні. Тепер вона мовчить.

Півлітра валер'янки!

Під церквою Батурин — вмить:

Аж до панів й підпанків.

Іванко, Мамай, Песик Ложка і Кінь Грива біжать до церкви.

Іванко: Мерщій!

Мамай: Туди!

Песик Ложка: Банзай!

Кінь Грива: Схопить!

Спудей 1: (із сарказмом, навздогін) "Ми – люди чи полова?!" —
Спитав...

Спудей 2: У відповідь звучить:
"Нам хліба та видовищ!"

8.

Вхід у церкву. Півколом з усіх сторін – батуринці, яких стримує військо.

По східцях Калину під руки ведуть Купа та Однокрил.

Купа: (до Однокрила) Ваше Високопреосвященне... Тобто Ваша Світлість, Ваша Величність...

Однокрил: Чого тобі?

Купа: (ниє) Мені б земельки трішки... І титул... І...

Однокрил: (киваючи на Калину) А чому вона така бліда і на ногах ледь тримається? Чи це теж якийсь "давній український звичай"?

Купа: (затинається) Ду... дуже давній...

Однокрил: Я тут наведу порядок!

Купа: Тільки на Вас надія...

Однокрил: Хочу звернутися до мого народу... Я десь бачив, так роблять...

Однокрил, Калина і Купа зупиняються перед входом у церкву.

Однокрил: Співвітчизники! Браття і сестри мої!..

До церкви підбігають Іванко, Мамай, Песик Ложка і Кінь Грива.

Іванко: *(перебиває Однокрила)* Обман – твій брат, а нищість – сестра!

Однокрил: Що?!

Іванко: Я кохаю Калину, а вона – мене! Підло тягнути дівчину до шлюбу силою!

Однокрил: Це хто там "розцвірінчався"? Варта!

Іванко: Перед усім народом батуринським вимагаю: виходь зі мною на герць, якщо у тебе ще лишилися крихти честі та відваги!

Однокрил: Схопити його!

Іванко: Бо витягну з церкви, як собаку за шкірку!

Песик Ложка: Прошу не ображати моїх родичів!

Іванко: Покажи усім, хто ти є!

Однокрил: Варта!

Варта злякано дивиться на бурхливий людський натовп.

Однокрил: Боягузи!

Однокрил, обвівши поглядом натовп, залишає Калину на руках у Купи і спускається сходами униз на базарну площу.

Однокрил: Зараз ти побачиш, хто такий Однокрил!

Іванко: Менше слів! До бою!

Однокрил витягує шаблю, Іванко – свою.

9.

Бій Іванка і Однокрила на базарній площі.

На площу заходить Кобзар. Награє на бандурі українську народну ритмічну мелодію.

З'являється Шинкарка. Вона бачить, що Іванко починає перемагати, і шепоче заклинання.

Шинкарка: Щоб у небі ясне сонце

За хмари сховалось, —

Не прошу я.

І із ночі блідий місяць

На Той Світ украли, —

Не бажаю.

Лиш з одного Однокрила

Щоби троє стало!

Вимагаю!

Однокрил розтроюється.

Іванко входить у шал. Йому вдається вбити двох Однокрилів (ті зникають, як привиди), однак, третій убиває його.

10.

Інший Світ.

Іванко лежить на землі. Шинкарка перетворюється на Смерть і прямує до нього.

Іванка заступають Мамай і Кобзар, який перетворюється в апостола Петра.

Смерть: Усе по-моєму здійснилось...

Завжди я, Смерть, перемагаю.

Іванко вмер. У вашім світі

Його глуха труна чекає.

Петро: Що ти задумала – зробила.

Нехай... Ніхто тебе не квапить...

Залиш життя йому. Можливо,

тобі за це іще віддячать.

Смерть: Кредит у мене всі відкрити

Були б не проти. У борг взяти.

Коли ж приходить час платити

Не поспішають пам'ятати!

Мамай: Козак Мамай я. Ну, кістлява,

Зі мною добре натерпілась?

Загадку дай. Як відгадаю, —

Відпустиш хлопця нам на милість.

Смерть: А раптом розуму не стане?

Що можеш ти мені програти?

Мамай: Себе! – клянусь спасінням власним,

Якщо не зможу розгадати.

Смерть: Нехай і так. Сам напросився.

Загадок буде аж чотири...

Мамай: Чотири? Добре! Я втомився...

Давай! Бо вже не маю сили...

Смерть: Перше – сходить без насіння,

Друге – грає, й голос має,

Росте третє без коріння,

А що плаче, – сліз не знає?

Мамай: Сонце сходить без насіння,

Скрипка – грає, й голос має,

Росте камінь без коріння,

Серце – плаче, – сліз не знає...

Смерть з передсердя вдаряє косою об землю. Інший Світ починає зникати.

11.

Базарна площа міста Батурич. Іванко оживає. Усі відсахуються від нього.

Однокрил: (третій, останній; схвилювано) Щ-що?!

Купа: *(верещить)* Він повернувся з Того Світу!!!

Іванко: Просто мене попросили, щоб я самозванця Однокрила уперед пропустив!

Однокрил: Ще побачимо хто кого!

Іванко та Однокрил знову б'ються.

Песик Ложка: *(коментує)* ...Одразу ж стає помітно, що вигук одного з суперників "хто кого" – лише питання часу... Очевидно, Однокрил, як завжди, сказав, не подумавши...

Кінь Грива: Замокни. Заважаєш...

Песик Ложка: ...Випад!.. Ще один!.. *(Однокрил падає мертвий; з нього випадають ключі)* Ой, щось впало...

Песик Ложка їх підбирає. Шинкарка забирає Однокрила.

Песик Ложка: *(як на базарі)* Золоті ключі! Ціла в'язка! Міню на кіло... Ні, два! два кілограми м'яса!

Перед Песиком Ложкою, ніби з-під землі, виростає Кобзар.

Песик Ложка: *(дивлячись знизу уверх)* Ну, "ні" – так "ні"...

Кобзар: *(взявши ключі)* Дякую.

Песик Ложка: *(витискає із себе)* Будь ласка... *(коли Кобзар відходить)* Ні, я, все таки, осел!

Кінь Грива: *(підійшовши)* А я — кінь.

Песик Ложка, завивши, кидається за Конем Гривою, який намагається утекти. Мешканці Батурина, підкидають Іванка.

Населення Батурина: Слава Іванку! Слава!..

Забігають Спудей 1 та Спудей 2. Гукають одне до одного, бо майже нічого не чують за криками натовпу.

Спудей 1: А що сталося?

Спудей 2: Коваль Іванко переміг Гетьмана Однокрила.

Спудей 1: *(не дочувши; кричить)* Що? Іванко – новий Гетьман?

Натовп Батурина: *(підхоплює)* Іванка – на Гетьмана! Іванка – на Гетьмана!

Іванко: *(розгублено)* Та що ви?!

Купа: *(підскочивши)* Не ображай народ! Вони ж – як краще!.. А я завжди знав, що так буде. Ось навіть весілля для тебе з Калиною підготував!..

Іванко: *(заникуючись)* Але ж... Я...

Купа: *(ледь не плачучи)* Ти кохаєш Калину, чи ні?!

Іванко: *(обіймає Калину)* Кохаю...

Купа: *(задоволено потираючи руки)* Ну от...

Усі йдуть до церкви.

На подвір'ї перед церквою залишаються лише Мамай та Кобзар, що перетворюється на апостола Петра. Навколо них Песик Ложка ганяється за Конем Гривою.

Мамай: Ну, я пішов...

Петро: *(протягує Мамаю бандуру)* Щастя... Я буду за тобою назирати...

Мамай: Заходьте, коли що...

Звучить оптимістична українська народна пісня (на смак режисера).

Апостол Петро йде до Бога, Мамай – боротися з несправедливістю в Україні.

Куліси.

2007р.

* імена персонажів запозичені з роману Ільченко О.Є. "Козацькому роду нема переводу"

* Українська народна пісня "Всі покою щиро прагнуть" (сл. Івана Мазепи)